

УРОК 7-8

ДАТА: 20.01.2023

ГРУПА: 35

Тема: Роман В. Підмогильного «Місто». Зображення «цілісної» людини в єдності біологічного, духовного, соціального

Мета: формувати ідейно-моральні позиції людини; вчити школярів бачити внутрішній світ героїв, розуміти мотиви їхніх вчинків, морально-етичні принципи й авторський погляд на них; виробляти оцінні позиції школярів, щоб знання перетворювалися на переконання; пояснювати роль жіночих образів у романі; висловити власну думку про способи самоствердження людини; виховувати прекрасні людські почуття: кохання, вірність, взаємоповагу, прищеплювати традиційні моральні цінності.

Тип уроку: формування вмінь та навичок.

Форма уроку: урок-аналіз.

Обладнання, наочність: портрет письменника, видання твору різних років, ілюстрації до нього.

Форми, методи та прийоми: робота з епіграфом, «Спільний проект», «Ономаністична хвилинка», робота в групах, асоціативний куш, заповнення таблиці, бліцопитування, «Займи позицію», «Мікрофон», «Закінчи речення», «Фундамент», «Альтернатива», тренінг.

Міжпредметні зв'язки: біологія, психологія.

Епіграф:

Важко повністю уявити собі молоду українську
післяреволюційну прозу без творчості
своєрідного і талановитого
майстра слова В.Підмогильного.

Ю.Смолич

Хід уроку

I. МОТИВАЦІЙНИЙ ЕТАП

Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Тренінг.

У мене вийде!

Я зможу!

Я досягну успіху!

Обмін враженнями від твору.

- Що вас найбільше вразило?

- З чим ви погоджуєтесь, а з чим хочете посперечатися?

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Запитання та завдання.

- Чим відрізняється головний герой українського прозаїка від інших героїв українських романістів?

- Кого змальовує автор насамперед: людину як носія моральних цінностей чи як літературного героя?

- Чи бачите ви внутрішній світ героя? Який він?
- Чи розумієте мотиви його вчинків, морально-етичні принципи й авторський погляд на них?
- Чому Степан їде у місто? Яку мету перед собою ставить?
- С.Радченко закорінений у село, але, перебуваючи в іншому середовищі, місті, свідомо чи підсвідомо прийняв ті правила гри, які диктує йому місто. Коли ж герой зміг тверезо й об'єктивно оцінити себе й свої здібності, свої вчинки? *(Коли терпів у житті поразки або впадав у депресію).*
- Що для Степана стає відкриттям? *(Усвідомлення неповторності людської особи).*
- Хто тепер має стати головним предметом його творів? *(Людина).*
- Чому Степан обирає письменство, адже не відчуває в собі ані хисту, ані поклику серця? *(Це, на його думку, засіб легкого і швидкого здобуття популярності).*
- Опановане С.Радченком ремесло – це його справжнє покликання чи реальний шанс залишитися в Києві?
- Що дає змогу Степанові реалізуватися як особистості? *(Літературна творчість).*
- Яке начало стало домінуючим? *(Духовне).*
- Чому він написав оповідання саме з назвою «Бритва»? *(Бритва – символ громадянської війни).*
- Чи гармонізує воно внутрішній світ героя?
- Чи погоджуєтесь ви з тим, що чим більше знань здобував Степан, тим біднішим (духовно) ставав?
- Над якими питаннями роздумує герой? *(Що таке щастя? Людина? Творчість?).*
- Чи любить він людей?
- Кар'єра Степана – випадок чи закономірність?
- Що, на вашу думку, рухало вчинками героя: розум чи почуття?
- Що ви засуджуєте, а що схвалюєте в героєві? *(Міркування учнів).*

«Альтернатива».

Одна група називає позитивні риси характеру, а друга – негативні. Аргументувати вибране.

ТАК	НІ
Він гарна людина. Прагне змін. Хоче самоствердитися. Має мету. Йде до цілі.	Степан жорстока, егоїстична людина. Для досягнення своєї мети ні перед чим не зупиниться. Використовує інших.

- Чи міг би він вибрати інший життєвий шлях?
- Чи робить Степан висновки? Чи прагне змінити себе? *(Так, іноді).*
- Як закінчив свій роман В.Підмогильний? *(Оптимістично).* Чому? Чи став фінал роману несподіванкою для вас, читачів? *(Ні. Герой твору мало в чому змінився: нова зустріч із жінкою, нова квартира і знову – бажання писати (цього разу «повість про людей»).*

«Прогнозування долі».

- Чи закінчить герой В.Підмогильного Степан Радченко свою нову повість? *(Йому це навряд чи вдалося).*

- Чому? (Можливо, у наступні роки терору він загинув).
- Що потрібно зробити, щоб уникнути помилок С.Радченка? (Міркування учнів).
- У чому полягає сила образу? (В типовості і збірності характеру).
- Що спільного у автора роману В.Підмогильного і його героя Степана Радченка? (Проблеми урбаністичного стилю існування людини; один горизонт вираження: властивість, здатність глибоко мислити; інтелектуали).

ІІІ. ОГолоШЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ

Робота з епіграфом.

- Прочитайте слова Ю.Смолича про В.Підмогильного.
- Чи можна погодитися з такою думкою – поміркуємо на уроці.

ІV. ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК

Бесіда.

- Звідки взяті слова для епіграфу роману? (З твору Анатолія Франса «Таїс»).
- Яку тезу висуває епіграф: «Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло»? (Про двоякий характер людини).
- Що керує вчинками Степана? (Тілесне начало).
- Чи обмежився В.Підмогильний тільки зображенням зростання С.Радченка на шляху кар'єри? (Роман також насичений подіями внутрішнього життя, які виникають навколо любовних перипетій героя).
- Одна з найпоширеніших слабкостей чоловіка – його ставлення до жінки. Тому в романі саме жінки стають своєрідними каталізаторами вияву характеру головного персонажа, найприкметніших його рис. З якими жінками спілкується Степан? (З жінками різного соціального статусу).

Робота над характеристикою жіночих образів.

«Спільний проект».

Жіночі образи у творі			
Надійка	«Мусінька»	Зоська	Рита
Односельчанка; маргінальна; зразок сільської ментальності (щирість, довірливість, мрійливість, чистота, світло душі) – риси її характеру; слабка фізично; «білява дівчинка»	Старіюча дружина Гнідога Тамара Степанівна; немолода міщанка	Дивна; невгамовна; романтично екзальтована міська дівчина; нерозквітла дівчина-жінка; пересічна корінна городянка; непередбачувана; наївна; недоступна	Актриса з Харкова; балерина; жінка-загадка; остання надія у великому світі парадоксів; короткочасна, випадкова з'ява; фальшива; тимчасова
«пузата міщанка» «враз стала його кошмаром» «сільська дівка»	Додала впевненості, досвідченості	Поступове перетворення на міщанина	Тримає в напрузі, невідомості М а й б у т н є

Невід'ємні суб'єкти саме міської культури
 Спілкування з кожною – це своєрідна окрема модель поведінки Степана на
 певних відрізках його духовної еволюції
 Сходинки в підкоренні Міста
 Порятунку від фатальної самотності в чужому для себе середовищі, що
 ніколи не стане йому рідним

«Ономаністична хвилинка».

Зоська – (гр. zoe) – життя.

Надійка – (Надія – укр.;) – надія.

Рита (Маргарита) – (лат.; margarita) – перлина.

Тамара - (д.-євр.; ім'я Tamar; від tamar) - фінікова пальма; фігове дерево, смоківниця.

- Чому письменник саме так назвав героїнь твору? (*Коментар напрацювань*).

Робота в групах.

- Охарактеризуйте процес підкорення міста Степаном Радченком через його стосунки з жінками: Надійка – Тамара Степанівна («Мусінька») – Зоська – Рита.

I група – образ Надійки, **II група** – образ «Мусіньки», **III група** – образ Зоськи, **IV група** – образ Рити.

I група. Характеристика образу Надійки.

- Хто така Надійка? Яка вона? (*Лагідна, добра*).

- Як Степан спершу думав про дівчину? (*«Хай тільки вона схилиться до нього – вони вдвох переможцями ввійдуть у браму міста»*).

- Чому Надійка погодилася на зустріч на схилах Дніпра? (*Закохалася*).

- На що вона сподівалася? (*На кохання*).

- Яким був Степан у її очах? (*Знайомим парубком, вихідцем із села, отже, високоморальним, чесним, він не зрадить і не покине*).

- Як Степан використав дівочу наївність? (*Підло згвалтував, а потім звинуватив її у всьому, що сталося*).

- Чим була викликана близькість? (*Не любов'ю, а зриванням злості*).

- За що? (*Критик не прийняв його перший твір, не захотів з ним розмовляти*).

- Ким для Степана стала Надійка? (*Тим, на кому можна було відігратися, кого можна було принизити, розтоптати*).

- Для чого це все Степанові? (*Заглушити образу в собі, завдану іншим*).

- Зачитайте з тексту.

- Яке авторське ставлення до свого героя? (*Однозначне. Письменник осуджує Степана за грубість, віроломність, безвідповідальність вчинку, жаліє його жертву – Надійку*).

II група. Характеристика образу «Мусіньки».

- Ким для Степана стала «Мусінька»? (*Коханкою, новим етапом у любовних походеньках*).

- Які матеріальні вигоди він мав? (*Безкоштовне джерело харчування, перспектива кращої житлової площі тощо*).

- Чи бентежило Степана те, що «Мусінька» - мати його ровесника Максима, що він руйнує чужу родину, а коханка годиться йому в матері? *(Ні).*
- Що сталося, коли Максим заступився за честь матері? *(С.Радченко використовує ту силу, що й у випадку з Надійкою, «логіку», яка дає змогу маніпулювати власними поняттями честі, по-садистськи б'є інтелігентного юнака, знущається з нього).*
- Ким для Максима була матір? *(Ідеалом чистоти).*
- Чи захистила мати свого сина? *(Ні. Вона обрала Степана).*

III група. Характеристика образу Зоськи.

- Чому Степан став популярним письменником? *(Писав про класову боротьбу. Це було пропуском у літературу. Він писав на замовлення).*
- У що повірила Зоська? *(Степан – геній).*
- Якої поведінки вона чекала від Радченка? *(Делікатної).*
- А що отримала? *(Диктат, приниження, статус коханки).*
- Яким було для Зоськи таке становище? *(Принизливим).*
- Кого Степан звинувачував у тому, що сталося? *(Дівчину).*
- Чому дівчина запитала Степана про смерть? Чи можна з цього уривка передбачити майбутній вчинок Зоськи? *(Так).*
- Чому самогубство «відклалося»? *(Степан вирішив одружитися).*
- З любові? З відповідальності? З почуття обов'язку? *(Ні).*
- Так чому ж? *(Захотілося хазяйновитой жінки в хаті. Зоська смачно готувала).*
- Для чого йому домашня куховарка, адже він харчується в дорогих ресторанах? *(Він – власник, захотілося дружини-наймички, рабині, яка б вгадувала його забаганки).*
- Чи можна назвати Степана прагматичним і цинічним? *(Ні. Часом у ньому прокидається щось людяне, добре, ще не повністю знищене містом).*
- Що пробудила несподівана зустріч із Зоською? *(Сум, жаль, співчуття).*
- Чи цього разу Степан був чесним із собою? *(Так. Він дає звіт своїм учинкам).*
- Як сприймає Зоська пропозицію одружитися? *(Із захопленням).*
- Чому він раптом відмовляється? *(Злякався, що це «вправне дівоче полювання на жениха»; гордий та незалежний Степан побоюється, що після шлюбу він втратить особисту свободу, поставить хрест на творчості).*
- Про що свідчить поведінка Степана, коли він не відвіз Зоську додому з вечірки, коли дівчині стало погано? *(Черствість душі, абсолютна байдужість до всіх, окрім себе).*
- Коли згадав С. Радченко про дівчину? *(Коли перестало писатися, стало нудно).*
- Що він дізнався про її долю? *(Покінчила життя самогубством).*

IV група. Характеристика образу Рити.

- Ким була Рита для Степана Радченка? *(Новим любовним об'єктом. Останньою надією).*
- Чи можна назвати Риту уособленням, душею міста? *(Міркування учнів).*
- Що прокинулося в ньому після їхньої останньої зустрічі? *(«Радість знайдення»).*

- З підвищенням соціального статусу герой змінює жінок, що стають знаками його зростання. Чи можна сказати, що через любовні перипетії розкривається внутрішнє життя Степана? *(Так)*.
- Чому герой В.Підмогильного спочатку захоплюється, а з часом розчаровується у своїх подругах? *(Він пізнає їх глибше, і виявлені вади перешкоджають йому підтримувати далі стосунки)*.
- Як Степан дряпається нагору? *(Грубо і примітивно, залишаючи позаду покинутих жінок і зраджених друзів)*.
- Що відбувається в душі героя? *(Внутрішня роздвоєність, одвічна боротьба)*.

Одвічна боротьба:

Темного $\longleftrightarrow$ світлого (духовного)

Низького $\longleftrightarrow$ високого

- Чи відчував хлопець, що губить себе? *(Так, іноді)*.
- Чи усвідомлював він важливість духовного начала людини? *(Не завжди)*.
- Чи усвідомлюєте це ви? *(Роздуми учнів)*.
- Яким же змалював В.Підмогильний головного героя Степана Радченка? *(Маргінальним українським інтелігентом)*.

Робота в групах.

I група. Створити асоціативний куц «Степан Радченко».

II- IV групи – заповнити колонки таблиці «Цілісна людина в єдності». *(Кожна група заповнює тільки одну колонку)*.

Учнівські проекти.

I група.

Степан Радченко	
«нова сила», інтелектуальна обмеженість, кар'єрист, пристосуванець, прагматичний егоїст, «кров села», «погана душа», ловелас, «божественний», новітній український Растіньяк, скнара, «високий інтелектуал», моральне убозтво, письменник-естет, «завойовник Міста», себелюбець, втрата особистості, цілеспрямований, схильний до самоспоглядання, самозосереджений, безпринципний, маргінальний, жорстокий.	

Учнівські проекти.

II- IV групи

«Цілісна» людина в єдності		
Біологічне	Духовне	Соціальне
Приятельські стосунки, закоханість у Надійку, Зоську, потім брутальна поведінка; елементарне задоволення матеріальних потреб, прагнення до комфорту; здоровий спосіб життя як засіб самозбереження; інстинкт завойовника (жінок, міста).	Мрія принести на село «нове життя»; чітко поставлена мета й прямування до неї; прагнення слави, визнання; наполегливість, працелюбність, прагнення до знань; емоційність, схильність до філософських роздумів, самоаналізу.	Висока громадянська активність у молодості; ділові якості, що дозволяли зробити кар'єру; вибір пріоритетів.

Висновок.

Отже, герой В.Підмогильного – звичайна людина, жива, реальна, в якій поєдналися біологічне і духовне, світле й темне, добро і зло. Прозаїк намагається простежити, наскільки людина може бути залежною від підсвідомого в собі, від фізіологічних потреб тіла, а також і зовнішніх обставин, що часом суперечать духовним запитам. У такий спосіб він ніби намагається повернути своєму героєві людське обличчя, його первісне, природне начало.

Ця тенденція у прозі В.Підмогильного втілювала загальну тенденцію українського модернізму 1920-х років, зокрема посилення ірраціонального начала, потяг до індивідуалізму.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Бліцопитування.

- Які художні засоби використав письменник, аби донести до читача свою думку, висловити власні почуття? (*Психологізм, іронію*).

Теорія літератури.

Психологізм – передавання художніми засобами внутрішнього світу персонажа, його думок, переживань, зумовлених зовнішніми й внутрішніми чинниками. Прагнення письменника проникнути в глибини душі зображуваних персонажів і яскраво розкрити їх душевний стан, враження, настрої та емоції, зумовлені конкретними явищами дійсності.

Іронія – (від гр. *eigoneia* - удавання, трохи приховане глузування) – засіб гумору й сатири, заснований на називанні супротивного, коли про щось говориться ніби в позитивному плані, але прихований підтекст свідчить про зовсім протилежне.

- За допомогою яких способів автор характеризує кожного з дійових осіб? (*Авторські відступи, репліки, думки інших персонажів*).

- А які б використали ви? (*Міркування учнів*).

- Яка авторська позиція в тексті? (*Явна, прихована на рівні підтексту*).

- Чому часто художній твір називають незавершеною завершеністю? (*З одного боку, він завершений, бо дописаний, з другого – незавершений, бо спонукає до роздумів*).

- Чи спонукав вас цей роман до роздумів? Яких? (*Міркування учнів*).

- На що сподівається письменник? (*На співтворчість, ставить читачеві запитання, а той уже сам повинен подумати, як би він поведився в тій чи іншій ситуації*).

«Займи позицію».

Роман В.Підмогильного «Місто» цікавий і сучасний.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

«Закінчи речення» (усно).

Роман «Місто» нині є актуальним, бо ...

Такі твори, як роман В.Підмогильного «Місто», спонукають сучасну людину замислитися над..., застерігають від ...

Деградацію суспільної та індивідуальної свідомості спричинює ...

«Фундамент».

На різнокольорових аркушах паперу записати відповіді на запитання: «Який життєвий урок ви винесли з цього заняття?». Діти читають відповіді, а вчитель (учень) розташовує аркуші на дошці у вигляді фундаменту.

Заключне слово вчителя.

Отже, Валер'ян Підмогильний модернізував українську прозу в новому річищі, збагачуючи її актуальною проблематикою, героями, філософськими ідеями, жанровими формами. Художній світ письменника відзначається багатством типажів та ідей. Але головне в ньому – психологізм, світ людської душі, яку митець розглядав немов під мікроскопом, помічаючи найтонші реакції її на добро і зло, зауважуючи небачене, але «великим планом» освітлював її болі, страждання, захоплення, розчарування, радощі й перемоги. Водночас проза митця характеризується інтелектуалізмом, що було домінантою модернізму перших десятиліть ХХ століття.

В.Підмогильний написав небагато, але те, що створив за своє коротке тридцятирічне життя, зокрема його найбільший твір – роман «Місто», в скарбниці української літератури залишиться на довгий час.

VII. РЕФЛЕКСІЯ

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Прочитати твір «Місто»
2. Конспект біографії письменника

Шановні студенти, прошу Вас додатися до мого акаунту

maryporazova@gmail.com на платформу <https://classroom.google.com>

Код курсу: aau6vgt

УВАГА!!!

ФОТО КОНСПЕКТІВ ЗАВАНТАЖУВАТИ У CLASSROOM